

Ігар Пракаповіч: ТЭРАЗ (ЦЕРАЗ)

Слова “тэраз” я ўпершыню пачуў у школе, калі пайшоў у 5-ы клас. Такое прозвішча мела настаўніца Алена Браніславаўна – мой класны кіраўнік, выдатны педагог і цудоўная жанчына. Яна шмат чаму навучыла і мяне, і маіх аднакласнікаў, але размова ў гэтых нататках ідзе пра іншае. У нашай мясцовасці, дзе пераважаюць прозвішчы на “-скі”, “-іч”, “-аў”, “-еў”, настаўніцкае вылучалася сваёй нетрадыцыйнай формай. Але на той час, у дзяцінстве, хіба ж звяртаў я на гэта ўвагу.

Другі раз з гэтым словам я спаткаўся, калі ўжо ў сталым узросце падарожнічаў па ўсходняй Мядзельшчыне. Паміж вёскамі Навасёлкі і Новыя Габы натрапіў на былы маёнтак Цераздвор, які на некаторых картах запісваўся і як Тераздвор. Высокія старыя ліпы, закінутыя ставы, паўзарослая сцежка-дарожка – усё гэта заваблівала сваёй таямнічасцю. З пачуццямі, якія вядомыя даследчыкам старажытных цывілізацый, пахадзіў сярод высокіх траў пад шатамі векавых дрэў, паглядзеў на бітую цэглу і друз на месцы былога сядзібнага дома, сфатаграфавалі рэшткі загадкавай пабудовы, складзенай рознакаляровымі часанымі камянямі, абследавалі падмуркі вялікіх гаспадарчых пабудов за яшчэ адным ставам, і ўпэўніўся, што калісьці тут знаходзіўся вельмі вялікі фальваркавы комплекс. Пазней даведаўся, што належаў ён знакамітаму роду Аскеркаў. Але чаму “Цераздвор”? На гэта пытанне не было адказу. Падумалася, што гэту адзінкавую назву прыдумаў сам уласнік, а чаму – у яго ўжо не спытаешся.

Крыху пазней, збіраючы матэрыялы пра назвы паселішчаў нашага рэгіёна, натрапіў яшчэ на некалькі найменняў з такой асновай. На Шаркаўшчыне на старой расійскай карце пазначаны “Тересполь” і “Тересполье”, на Астравеччыне – “Терездвор”. Прыгадалася і назва горада “Тирасполь”, што ў Малдове. Значыць, падобныя найменні, якія існуюць у розных месцах, не выдумка аднаго чалавека, а, хутчэй за ўсё, пэўная заканамернасць, звязаная не толькі з нашай мясцовасцю.

Паспрабуем пашукаць вытокі гэтага слова. Цікавую зачэпку знаходзім у цытаце Мітрапаліта Іларыёна з Сінопсіса XVII стагоддзя: "Купало бяше бог обилия, якоже у Еллін Церез, ему же безумний за обилие благодарение приношаху в то время, егда імяша настати жатва" З гэтага запісу вынікае, што ў грэкаў быў бог плоднасці і багацця Цераз – “брат” славянскага Купалы. З гістарычных крыніц вядома, што ў старажытным Рыме быў пашыраны культ багіні палёў і земляробствы Цэрэры. У яе гонар ладзілася свята Цэрэаліі, якое праводзілася з 12 красавіка на працягу васьмі дзён. У ахвяру прыносіліся мядовыя соты, плады, свінні. Каб улагодзіць Цэрэру,

рымляне ўладкоўвалі святочныя трапезы, запрашаючы ўсіх падарожных на сумесны пір. Тагачасныя мастакі малявалі багінню прыгожай жанчынай з садавінай у руках.

З гэтага вынікае, што некаторыя геаграфічныя назвы на нашай тэрыторыі з асновай “тэраз” (“цераз”) маглі ўзнікнуць як асацыяцыі з багінняй урадлівасці Цэрэрай, або богам Церазам. Ва ўсялякім разе ў аснове знаходзілася імя або прозвішча. У нядаўнім мінулым даволі распаўсюджаным жаночым імем было Тэрэза, а вось аналагічнае мужчынскае імя не фіксавалася, хоць варта заўважыць, што існуюць прозвішчы, ўтвораныя ад імя Тэраз: Церашкевіч, Церашковіч, Цярэшка. Прыгадайма і старажытную беларускую гульню “Жаніцьба Цярэшкі”. Сустрэкаюцца і народныя песні, у якіх згадваецца гэта імя. Напрыклад:

Цярэшку цярэжала,

На печы не ўлежала.

Пайдзі я каровы даіць –

А за мной жа бык бяжыць.

Каб цябе каршун задраў,

Як жа ты мне хвартух парваў.

Магчыма, імя Тэраз (Цераз) трансфармавалася на Украіне ў Тарас, у Беларусі ў Цярэнь. А прыйшло яно, верагодна, з прыдунайскіх краёў. Імя Тэрас было вельмі папулярным у дынастыі цароў фракійскага племені одрысаў. Паводле даследчыка З.Арчыбальда, які склаў іх пяцікаленны радавод, гэта імя сустракаецца чатыры разы.

Тэрас I, які жыў каля сярэдзіны V стагоддзі да н. э., быў заснавальнікам магутнай дзяржавы одрысаў і распаўсюдзіў сваё валадарства на вялікую частку Фракіі. Меў ён добрыя ваенныя здольнасці і правёў большую частку свайго жыцця ў войнах. Гэта прывяло да аб'яднання фракійскіх плямёнаў. У 445 да н. э. Тэрас памёр падчас адной са сваіх шматлікіх ваенных кампаній.

Хоць гэтыя гістарычныя падзеі адбываліся вельмі даўно і далёка ад нашых мясцін, аднак іх сляды ў форме этнічнай памяці і тапаніміі адлюстраваліся на нашай зямлі.

Рэшткі гаспадарчай пабудовы ў маёнтку Аскеркаў Цераздвор (фота аўтара)

Ігар Пракаповіч: ТЭРАЗ (ЦЕРАЗ)

(вэб-часопіс “Культура. Нацыя”, № 26, сьнежань 2020, с.103-107,

www.sakavik.net)

У паўночна-заходняй Беларусі сустракаецца шэраг назваў з асновай “тэраз” (цераз): у Мядзельскім раёне маёнтак Цераздвор каля Навасёлак, на Шаркаўшчыне на старой расійскай карце пазначаны “Тересполь” і “Тересполье”, на Астравеччыне – “Терездвор”. Сустракаюцца і прозвішчы з такой асновай: Тэраз, Церашкевіч, Церашковіч, Цярэшка. Гэтыя найменні сваімі каранямі, верагодна, сыходзяць у антычнасць. З гістарычных крыніц вядома, што што ў грэкаў быў бог плоднасці і багацця Цераз – “брат” славянскага Купалы; у старажытным Рыме быў пашыраны культ багіні палёў і земляробствы Цэрэры. З гэтага вынікае, што некаторыя геаграфічныя назвы на нашай тэрыторыі з асновай “тэраз” (“цераз”) маглі ўзнікнуць як асацыяцыі з багіняй урадлівасці Цэрэрай, або богам Церазам. Ва

ўсялякім разе ў аснове знаходзілася імя або прозвішча. У нядаўнім мінулым даволі распаўсюджаным жаночым імем было Тэрэза. Магчыма, імя Тэраз (Цераз) трансфармавалася на Украіне ў Тарас, у Беларусі ў Цярэнь. А прыйшло яно, верагодна, з прыдунайскіх краёў. Імя Тэрас было вельмі папулярным у дынастыі цароў фракійскага племені одрысаў. Паводле даследчыка З.Арчыбальда, які склаў іх пяцікаленны радавод, гэта імя сустракаецца чатыры разы. Хоць гэтыя гістарычныя падзеі адбываліся вельмі даўно і далёка ад нашых мясцін, аднак іх сляды ў форме этнічнай памяці і тапаніміі адлюстраваліся на нашай зямлі.

Рэзюме

Ігорь Прокопович: ТЭРАЗ (ЦЕРАЗ)

*(веб-журнал «Культура. Нацыя», вып. 26, декабрь 2020, с.103-107,
www.sakavik.net)*

На северо-западе Беларуси существует ряд названий, основанных на слове «тэраз»: в Мядельском районе имение Терездвор под Новоселками, на Шарковщине на старинной русской карте отмечены «Тересполь» и «Тересполье», в Островце - «Терездвор». Также есть фамилии со следующим основанием: Тераз, Терешкевич, Терешкович, Терешко. Эти имена, вероятно, уходят корнями в древность. Из исторических источников известно, что у греков был бог плодородия и богатства Цераз - «брат» славянского Купалы; в Древнем Риме был распространен культ богини полей и земледелия Цереры. Отсюда следует, что некоторые географические названия на нашей территории с основанием «тэраз» могли возникнуть как ассоциации с богиней плодородия Церерой или богом Церазом. В любом случае за основу было положено имя или фамилия. В недавнем прошлом довольно распространенным женским именем была Тереза. Не исключено, что название Тераз (Цераз) преобразовалось в Украине в Тарас, в Беларуси - в Цярэн. Пришло оно, вероятно, из Придунайского региона. Имя Тераз было очень популярно в династии царей фракийского племени одрисцев. По словам исследователя З.Арчибальда, составившего их пятиколенную родословную, это имя встречается четыре раза. Хотя эти исторические события произошли очень давно и вдали от наших мест, но их следы в виде национальной памяти и топонимии отражаются на нашей земле.

Abstract

Igar Prakapovich: Teraz (Tsieraz)

(web-magazine “Culture. Nation”, issue 26, December 2020, p.103-107,
www.sakavik.net)

In northwestern Belarus we see a series of names with the base or prefix of *Teraz* (*Tsieraz*). In Miadzielskij region we have one estate named *Tsieraz* near *Navasiolak*; in *Sharkaushchina* we see noted on an old Russian map *Tieriespol'* and *Tieriespol'ye*; in *Astravieshchina* – *Tieriezdvor*. We meet up with surnames with this base or prefix: *Teraz*, *Tsierashkievich*? *Tsierashkovich*, *Tsiareshka*. The roots of these names stem from 3 historical sources. We know that the Greeks had their God of Fertility and Wealth – *Tsieraz*, - the “brother” of the Slavic *Kupala*. In ancient Rome we find the widely known cult of the Goddess of Fields and Tilling of Soil – *Tserery*. In every case we find the name or surname of *Teras*. In recent times the feminine name *Tereza* has been widely used. Perhaps the name of *Teraz* (*Tsieraz*) changed in Ukraine to *Taras*, in Belarus to *Tsiaren'*. It probably came from Pre-Dunajski Regions. The name of *Teras* was extremely popular during the dynasty of kings of the Tribe of *Frakis*. According to his research work, Z. Archibald laid out 5-generational line of their people. This name is mentioned 4 times. Even though these historical events took place centuries ago and far from our places of dwelling, their historic footprints have remained among us in the form of ethnic toponyms.